

УДК 392.9

DOI 10.33514/ ВК-1694-7711-2021-1 (2)-85-92

Тизекбаева А.

илим изилдөөчү, Ош мамлекеттик университети

Тизекбаева А.

Научный исследователь, Ошский государственный университет

Tizekbayeva A.

Researcher, Osh State University

**КЫРГЫЗДАРДЫН КОНОК КҮТҮҮ САЛТЫН ИЗИЛДӨӨ
ИЗУЧЕНИЕ КЫРГЫЗСКИХ ОБЫЧАЕВ ОЖИДАНИЯ ГОСТЕЙ
STUDYING KYRGYZ CUSTOMS OF WAITING FOR GUESTS**

Аннотация: Ар бир эл, эл болуп отурукташкандан баштап, алардын салт-санаасы, үрп-адаты калыптана баштайт. Орто Азиядагы эң байыркы отурукташкан элдердин бири-бул **кыргыз эли**. Ошондуктан, кыргыз элинин фольклордук бай мурасы дүйнөдө теңдеши жок “Манас” эпосу жаралган. Ошол эпосубузда, кыргыз элинин байыркы тарыхы, салты, философиясы, табият таануусу, дүйнө таануусу, географиясы, армиясы, мамлекеттик атрибуттары, ар бир уруунун эн тамгасы, жана ошол салттардын ичинен конок тосуу маданияты эрте орто кылымдарда эле калыптанып, “Манас” эпосунда маданиятыбыздын бул тармагы тууралуу айтылып калган. Салттардын калыптануусунан улам, биз ошол элдин байыркылыгын, түптүүлүгүн жана өзүнчө бай мурасын, конок тосуу жөнүндө эл ичинде айтылып калган миф, легендалардын, санжыралардын өтө көп түрлөрүн байкоого болот. Ушул жагдайы да аталган эмгекте камтылды.

Аннотация: У каждой нации, с момента ее создания как нации, начинают складываться их традиции и обычаи. Один из древнейших народов Средней Азии - киргизы. Поэтому богатое фольклорное наследие киргизов создало эпос «Манас», аналогов которому нет в мире. В этом эпосе древняя история, традиции, философия киргизского народа, естествознание, мировоззрение, география, армия, государственные атрибуты, логотип каждого племени, культура гостеприимства сформировались в раннем средневековье. Благодаря формированию традиций мы можем проследить древность, самобытность и богатое наследие народа, миф о гостеприимстве народа, множество типов генеалогий. Эта ситуация покрывается застрахованной работой.

Annotation: This article is studied in detail so that the letter is the most important means of separation or marking of words, which occurs with the help of graphic symbols or images, separating elements, transferring and deleting sections. It is said that the world development of the writer is all more focused on the transmission of small elements of the language through written symbols. In this case, the characters are given examples of how the bag lost a pictorial character. Before writing examples, given by people, objects and animals, they show that this is a science that can be studied. The main purpose of the work - a review of the history of the development of world writing and the appearance of original documents.

Негизги сөздөр: Кытайдагы кыргыздардын салты, үрп-адаты, Венгрия, Швейция, Америка, Франция, Германия өлкөлөрүнүн изилдөөлөрү, куда тосуу, устукан тартуу, улуттук тамак-аштар.

Ключевые слова: киргизские традиции и обычаи в Китае, исследования Венгрии, Швеции, Америки, Франции, Германии, свадьба, приношения, национал.

Keywords: beginning of the letter, material inscriptions, Egyptian, Chinese, Sumerian inscriptions, phonographic inscriptions, letters, Mesopotamian inscriptions.

Байыркы мезгилден баштап эле Кыргыздар кытай мамлекети менен эриш-аркак жашап, ал тургай мындай мамилелери фольклордук чыгармаларга чейин кезиккени жана алар менен тарыхы, салтынын бири-бирине чиеленишкен учурларын да байкоого болот. Ошол карым-катнаш ушул кезге чейин уланып келатат. Коңшулаш эки өлкөнүн социалдык карым катнашы да байыртадан бери келатканы тарыхый факт.

Ар кандай салттардын, искусство, маданияттын өнүгүшүн, биз байыркы элдерге гана таандык көрүнүш экендигин билебиз. Эл да ошол калыптанган маданияты менен өзгөчөлөнүп турат. Демек, Японияда чай берүү церомониясы кандай жогорку маданиятка жетсе, кыргыз элинде конок тосуунун маданияты так ошондой жогорку деңгээлге жетип, эл ичинде салтташтырылып, кылым санап өнүгүп келатат. Заман жакшырган сайын конок тосуу маданиятына жаңы өзгөчөлүктөр кошулууда. Биз бул тууралуу кенири токтолуп кетебиз. Элибиз сырттан байкаган чет элдиктерге өтө меймандос, конокторду жогорку деңгээлде күтүнө билээрибизди баалап кетишет. Ар бир чет элдиктеридин мындай пикирлери да бул эмгекте камтылды. Ошону менен катар Коноктордун мартабасына карата классификациялоону, Элдик майрамдар (Нооруз, Курман айт, Жаңы жыл, Орозо айт майрамдарындагы конок тосуу маданиятынын өзгөчөлүктөрүнө да баа берилет. Чүйгүн тамактарды жасоонун сырлары тууралуу уютурулган интервьюлар да бул эмгектеги орчундуу бөлүктөн болуп эсептелет.

Конокту тосуп алуу, аларды жайгаштыруу, дасторконду жасалгалоо, устукандарды тартуунун философиялык сыры, ар бир усутуканды жаш өзгөчөлүгүнө жана коноктун мартабасына жараша тартуу маданияты, уяттуу конокко эмне үчүн кээ бир устукандарды тартууга тыю салынаары да бул эмгектеги орчундуу кульминациялык же болбосо түйүндүү сөздөрдөн деп эсептөөгө болот.

ССРдин убагындагы конок тосуу маданиятынын өзгөчөлүгү менен катар Кыргызстандын үч өрөөнү: Бишкек, Жалал-Абад, Нарын шаарларынын конок тосуу өзгөчөлүгү, айырмачылыктары жана алардын тарыхы тууралуу кенен токтолмокчубуз. Бул эмгек аркылуу биз атайын изилдөөлөрдү жүргүзүп, интервьюларды уюштуруу менен катар, эл ичиндеги көп уламыш, легендаларды да топтоого жетиштик. Дипломдук иштин аткарылуусунда биз кандайдыр бир эл үчүн керектүү салтыбыз болгон конок тосуу маданиятынын бир өнүрүн билдик десек жаңылышпайбыз. Бул эмгек эки эл кыргыз, кытайдын байыркыдан келаткан салттуу жөрөлгөлөрүн, эки элдин нравасын, адеп-ахлагын изилдеген, тамак-аш технологиясынын сырларын катыган изилдөөлөр менен коштолду. Келечекте эки элдин этнологиялык изилдөөлөрүнө кичине болсо да өз үлүшүн салган эмгек болуп калды десек жаңылышпайбыз,

Конок күтүү маданияты боюнча укумдан-тукумга өтүп, бизге чейин жеткен салт азыркы күндө да эл ичинде өз күчүн жоготпой уланып келатат. Ар бир үйгө конокко барсаңыз,

салтты канчалык денгээлде кармаганын көрүп, ошол үйдүн ээсине сын берүүгө болот. Же болбосо, салтты-наркты билбеген немелер турбайбы- деп, дароо эле ошол үйдүн ээсине баа берүүгө болот. Мындай учур кай мезгилде болушу мүмкүн: эгерде үй бүлө таза кыргыз болбой, аралаш улуттан болуп калган кезде гана конок тосуу маселелсинен кайчылаш пикир туулуп калышы мүмкүн. Эгерде орус улутунан болсо, орустун тамактарына басым жасалып кетет. Же уйгур аралаш үй-бүлө болсо, уйгурлардын салты тамак-ашы аралашып, чыныгы алмуस्ताктан берки (муз доорунан) салттуу жөрөлгөбүз бузулуп кетиши ыктымал.

Салт боюнча кыргыздардын байыркыдан берки келаткан конок күтүү каада-салтын бузбоого, аны кайра өркүндөтүү максатында бул дипломдук ишти атайын алдыбызга максат коюп, изилдөөгө алдык. Ал тургай, бул тема боюнча олуттуу резонансты жараткан илимий иштерди, керек болсо илимий фольклордук маданиятты камтыган конференцияларды жүргүзүүгө болот. Себеби, кыргыз эли элин эл кылып сактап келаткан биринчи тили болсо, экинчиси-элдик маданиятынын ичинен конок күтүү маданияты болуп эсептелет. Мына ушул конок күтүү маданиятынан ар бир элдин руханий маданиятынын денгээлин байкап, ага карата анализ берүүгө болот. Кылымдан кылымга үзүлбөй келаткан маданиятыбыздын бир бөлүгү болуп келген конок күтүү маданиятын ачып берүү менен кыргыз элинин түпкүлүгүнөн кабар алууга негиздүү шарт түзүлөт деп ойлойбуз. Анткени, конок күтүү маданияты жаатынан дээрлик изилдөөгө муктаж маселелер да көп. Жалпы элибизге биз көтөрүп жаткан маселе абдан керектүү тема деп айтсак жаңылышпайбыз. Ар бир элдин тарыхын билүү үчүн анын ички маданиятын тереңдеп билүү кажет. Биздин кыргыз элинин маданиятын айтып бүткүс казынасын изилдеп чыгып, аныктап, жазып калтырбаганы менен ооз эки маданиятыбызда жазылбай сакталып келаткан маданияттарыбыз арбын.

Ошонун так бири ушул конок күтүү маданияты болуп саналат.

Албетте, конок күтүүдө, Бишкек, Нарын, Жалал-Абад кыргыздарынын ортосундагы конок күтүү маданиятында айырмачылыктар бар. Бул көрүнүш эки жактын болгону географиялык жайгашуусунан 600-1200км ге чейин алыстыкта жайгашуусунан улам десек болот. Ошол себептүү конок күтүү маселесинде айырмачылыктар болуп келген. Мындай айырмачылыктардын болуп калышынын себеби- Бишкек Ош аралыктарынын бириктирген негизги трассанын калыбына келтирилип, ачылышы менен эки тараптын бири-бири менен каттоого негиз түзүлүп, тыгыз байланыш күчөдү. Ага чейин аба каттамдар учактар менен гана байланыш болгон. Эки жактын эли өтө тыгыз байланышта болгон эмес. Бирок, эти тартуу жагы, куданы тосуу жагы, сеп берүү жагы эки жактын элинин салты окшош бойдон сакталганы байкалды.

Теманы ачып берүүдөгү максатыбыз, кыргыз элинин түпкү маданиятынын бири болгон конок күтүү салты кандай болгон? Аны кандай түптөшкөн, кайсы кылымдарда бул салт калыптанган, кайсы тарыхый маалыматтардын негизинде карап чыгууга болот?, ушул кезде салттын колдонушу канчалык денгээлде, конок күтүүнүн маданиятын азыркы муундарга жеткирүүнүн зарылдыгы, улуттук этикет, нарктуу жашоонун үлгүсү, бабаларыбыздан таберик калган мурастарды сактоо менен катар келечек муундарга, биз конок күтүүнүн нормалары туралуу энциклопедия түзүү зарылдыгына чейинки маселелерди камтууга аракеттенебиз. Теманы тандап алуунун негизги себеби да ушул.

Ар бир элдин салт-санаасы, үрп-адаты, нравасы, улуттук маданиятыболот. Биздин максатыбыз-Кыргызстандагы кыргыздардын конок күтүү маданиятын терең изилдеп, дүйнөлүк маданияттын бир үлгүсү катары илимде кароону максат кылып, аталган теманын

үстүндө изилдөө иштерин жүргүздүк. Изилдөө жүргүзүүнүн натыйжасында, биз төрт багытта иш жүргүзүүгө туура келди. Анда эмесе мына ушул төрт багытты ыргагы менен мисал келтирсек:

Биринчиси- Кыргызстандагы кыргыз элинин конок күтүү маданиятынын түптөлүшү кайсы доорлордо жазуу булактарда калтырылган?

Экинчиси- конок күтүүнүн адеп ахлагы, маданияттуу тейлөө үчүн кандай адаттар иштелип чыккан?;

Үчүнчүсү- Конок күтүүдө конокторду жайгаштыруунун философиялык мааниси;

Төртүнчүсү- Эт тартууда, жиликтердин (устукан) философиясы.

Бешинчиси-кыргыздардын сыйчыл, меймандос эл экендигин терең ачып берип, кытай элине бул маданиятыбыздын салттуу жөрөлгөлөрүбүздүн философиясын жеткирүү болуп саналат. Кытай эли бул эмгектен кыргыз элиндеги санжыралуу дагы бир салтыбыз болгон конок күтүү маданияты менен алардын аймактык өзгөчөлүктөрү меене кеңири тааныш боло алышат. Бул жерден кыргыз элине мүнөздүү болгон дагы бир салтыбыздын тарыхын, ал тууралуу изилдөөлөрдүн, анализдердин жыйынтыгынын натыйжасын билүүгө болот.

Кыргызстандагы кыргыздардын тарыхы кеминде 5000 жылды камтыганын жакшы билебиз. Ага себеп, байыркы доордо эле калыптанган анын тарыхы, маданияты, оозеки маданияты, музыкасы, элдик оозеки чыгармалары, дастандары, эпостору, жомоктору буга ачык күбө. Ар бир элде адегенде адат пайда болот. Андан соң барып-барып ошол адат салтка айланат. Биз салттарыбыздын башатын кыргыз элинин дүйнөдөгү теңдешсиз эпосубуз “Манас” доорунда калыптанганын байкайбыз. Бул оюбузду тастыктоо максатында мисал келтирели: Кыргыздардын Алтайдан Ала-Тоого көчүрүү процесинде, Манас атайын уруу аксакалдарын чакырып, акбоз бээ түлөө чалып, тамак берип, андан соң, келген конокторго башына суусар тебетей, ичиктеп тигилген тон жаап, астына күлүк тартуулап: “ элим, аттуу тондуу болуп азыкты мол камдап, Ала-Тоого көчөлү, ал эми көчө албай Алтайда калгандарга бул менин “ажыраш аяк тамагым” деп айткан. Ошондон баштап ушул күнгө чейин ким көчсө, элге ажыраш аяк тамак берип, андан соң көчүү салты түптөлгөн. “Ажыраш аяк” тамагын берүү салты ушул кезге чейин эл ичинде сакталып келатат. Албетте, кыргыздардын салттарынын башаты “Манас” эпосундагы окуялардан улам башталганын байкайбыз. Дагы теренирээк карап көрсөк Көкөтөйдүн ашындагы тамак берүү маданияты да буга негизги далил болуп бере алат. Ошондо биз конок күтүү маданияты негизинен кыргыз жазма тарыхтарында башкача айтканда Орхон Енисей же болбосо Түрк руна жазууларында 5-9-кылымдарда эле жазылып сакталганына күбө болобуз.

Андан сырткары дагы бир баса белгилеп кетүүчү нерсе, кыргыздардын конок күтүү маданиятына биздин заманга чейинки 2-кылымда Кытайдан келген өзүн саякатчы деп атаган Чжан Цзянь Улуу жибек жолун ачууда Кыргызстандын коктуларындагы кербенге ылайык кыска жана суу бойлоп өтүүчү “Жибек жолун” ачууга келгенде, аны абдан коноктоп, ал тургай аны убактылуу никеге тургузуп, аял алып берген фактылары да бар. Демек байыртадан эле Кыргыз-Кытай дипломатиялык байланыштары, социалдык соода-экономикалык байланышы, биздин заманга чейин эле 2-кылымда калыптанганын айтууга болот.

Дүйнөлүк соода-экономикалык байланышты, эки өлкөнүн ортосундагы алаканы чагылдырган фактыларды Кытай тарыхчысы Сыма Цзяньдын кырк томдугунун экинчи жана бешинчи томдоруна толук байкоого болот. Ал тургай эзелтеден коңшулаш жашаган

Кыргыз-Кытай мамлекеттеринин фольклордук чыгармаларда окуялары аралаш, жоолашкан кезде жоолашып, сыйлашкан тойлордо сыйлашып, дипломатиялык мамиле түзө билишкен. Дүйнөнү 2-кылымда эле багындырып алган соода-экономикалык “Жибек жолунун” Түндүк жолу Торугарт жана Түштүк багыты Ой-Тал (Кара-Кулжа) так ушул Кыргызстан аркылуу өткөнү тарыхта жана эпикалык чыгармаларда белгилүү.

Аталган тема Кыргыз элине конок тосуу маданиятынын жакындан, тереңдетип билип алууга жана салттык өзгөчөлүктөрдү билүүгө, ошону менен катар эки элдеги айырмачылыктарды билүүгө пайдасын тийгизет. Ар бир элде аталган салт боюнча философиялык өзгөчөлүктөр, камтылган сырлар жатканы белгилдүү эмеспи. Ошондуктан аталган тема бул жагынан эки элдин тамак-аш сырларынан баштап, аларды даярдоонун технологиялык сырларын билүүгө жол ачат десек болот. Келечекте элдик салттын негизги бөлүгүнө таандык болгон конок күтүү маданиятынын бир өңүрүн изилдөөнү алдыбызга негизги максат кылып коюуга милдеттендик.

Практикалык мааниси: ар бир элдин салт санаасын билүү бул дайыма кызыкчылыкты, ынтызарлыкты талап кылат. Учурда бул теманын аркасында өтө ынтызарлык менен китептер чыгарылууда. Бул тема ар кандай адамды кызыктыруучу маселе болуп калды.

Теориялык мааниси: бул илимге эң зарыл, керектүү тема. Ар тараптан далилденген салт ар качан илимде, ар бир муунга кызмат көрсөтүүчү гипотеза. Биз балким дүйнө элдерин кызыктырган, табылгыс казынаны даярдап жаткандырбыз. Кээде мамлекетти тереңдеп билүү үчүн ар бир туристтен баштап, дипломатиялык кызматкерлерге чейин биринчи болуп ошол элдин салтын, маданиятын, искусствосу менен таанышууга далалаттанышат, ушул жагынан билүүгө кызыгышат.

Бизге ар бир элдин улуттук тамак-аштарын даярдоо, аны берүүнүн церомониясы, эмне үчүн кавказ элдеринин, япон элдерин кухнясы же монгулдардын кухнясы бири-биринен кескин айырмаланып турат? Буга ар бир элдин кызыкчылыгы дайыма болот жана болуп келген. Анткени, ар бир улуттун улуттук өзгөчөлүгү салты, маданияты, тарыхы менен айырмаланып турат эмеспи.

Тема боюнча изилдөөлөр:

Франция-Реми Дор (1946-ж. туулган, Франциялык түрколог).

”Ооганистандын Памириндеги кыргыздар” (1975), Ал каталган китебинде кыргыздардын конок күтүү маданиятын жазган. Конок күтүүдө Орто Азиядагы башка тектеш улуттардан айырмаланган улуттук салтын жазган.

(Кыргыз Туусу “Рахманкул хан. 2012.6-ноябрь. №87.)

Кытай-Ху Чженхуа (кытай окумуштуусу, көзү тирүү, Пекинде турат) “Манастын Памирдеги үзүндүсү” жана Реми Дор менен бирге “Шынжаң кыргыздарынын “Манасы” аттуу очеркинде, ал чогулткан бай материалдардын ичинде кыргыздардын конок тосуудагы салттуу жөрөлгөлөрү жазылган. Аларга тамак азыктарынын түрлөрүнүн коптүгү тан калтырганына токтолот.

Россия-Радлов Василий Васильевич (Фридрих Вильгельм. 1837-ж. Берлин-1918-ж. Петроград) орустун Чыгышты изилдөөчүсү, илипозу, этнографы кеңири таанымал түркологу, археолог. Берлин университетин 1858-жылы бүтүргөн. Алтай, Сибирь, Орто Азияда бир нече экспедиция уюштуруп кыргыз элинин тилин, маданиятын оозеки фольклорун изилдеген. Ал Кыргыздардын маданиятын, керек болсо ар бир уруунун этимологиясына

чейин пикирин айта билген илимпоз. Анын кыргыздардын конок тосуу маданиятынын тарыхын эң сонун жазып кеткен этнограф десек болот.

Германия- Гундула Салк: 56 жашта. Түрколог, 8 тилде эркин сүйлөйт. Кытайдада жашаган: мен Кыргызстанга келген сайын тааныштарым кой союп, бешбармак жасап сыйлашат. Дайыма жамбаш устукан беришет. Бул кыргыздарда эң сыйлуу устукан экен. Кыргыздар германияга барып калса мен бай жашасам да бир кой союп бере албайм, анткени, бизде андай салт калыптанган эмес. Кой союга эч мүкүнчүлүбүз болбойт (КТРге берген интервьюсунда айткан).

Монголия- Шууленкен Раднаа Бадрал 46 жашта. Кыргызстанда мейман тоскондо жер-жемиштерди мол койгондугу. Өзгөчө меймандостугу абдан жакшы экен. Бизде мындай мөмө-жемиштер бышпайт. Ал эми эт жеген жагынан окшош экенбиз. Бизде элибиз 3.5 миллион болсо, малыбыз 50 миллион. Кыргызстанда өскөө жемиштер кызыктырды. Алмалары абдан таттуу жаны жыттуу экен. (Кыргыз Туусу гезити ”Кыргыздар силер баатыр элсиңер” 2012.9-ноябрь. №88.8-б.).

Монголия-Хот Гойд Гапхуяет Жаргаемаа 28 жашта:Кыргызстанда биринчи жолу келишии, өлкөнөр, элиңер мага абдан жакты өзгөчө мей күтүүгө март келет экенсиңер (ошол эле бетте).

Монголия-Тайтнер Аувсан Ганболд 35 жашта: Биз дүйнөгө белгилүү Чынгызхандын тукумдарыанбыз. Монголодор менен кыргыздардын көп жалпылыктары бар. Боз үйүбүз, этти көп жегенибиз, кымыз, конок тосуу маданиятыбызда жалпы окшоштуктар бар экен. (ошол эле бетте).

Америка- Шаур: (жашы көрсөтүлбөй калыптыр) Атактуу Рахманкул хан менен бир жыл чогуу жашадым. Кыргыздардын адеп-ахлагын, конок тосуу маданиятын изилдеп, Америкага кыргыздар тууралуу маалыматты биринчи болуп жеткирип, кыргыздардын маданий борборун ачканын. (Кыргыз Туусу “Рахманкул хан. 2012.6-ноябрь. №87.)

Туркия-Керим Тузчу 48 жашта. Учурда Кыргыз-Түрк Манас университетинде иштейт. Кыргызстанда 5 жылдан бери жашайт. Түрколог, этнограф, илимпоз, филология илимдеринин кандидаты: мага кыргыздардын кой союп, аны устукандап анан коноктун жаш өзгөчөлүгүнө карата тарканы абдан таң калтырат. Биз 12 кылымда эле Орто Азиядан кетип калган эл болгондуктан ушундай салттарыбызды сактай албай европалашып кеткенбиз. Байыркы ата-бабаларыбыздын асыл салттарынан такыр журдай калганбыз. Түрктөрдү бул абдан өкүндүрөт. Биз көп тарыхыбызда Кыргыздардан келип издейбиз. Анткени XII кылымга чейин биз бир жашап келген тектеш элдердин ичинен кыргыздарга абдан жакын эл болгонбуз. (КТРге берген интервьюсунан)

Венгрия- Иштван Коңур Мандоки (1989-91-жылдары Кыргызстанга байма-бай каттап турган. 1991-жылы Кыргыздардын бүткүл дүйнөлүк курултайына келатканда, Бакудан авикырсыктан каза болгон.түрколог, этнолог.)

Мен Кыргызстанга келүү менен ата-бабаларыбыздын ушунчалык меймандос, жайыл дасторкон экендигине ынандым. Кыргыздар бул эзелки салтты жакшы сакташыптыр. Биз Орто Азиядан Чынгызхандын доорунда сүрүлүп, тукум курут болуп кетпейли деп азыркы Мажарстандан жер сурап отурукташып калганбыз. Биздин тегибиз Кыпчак кыргыздардын бир канаты болгондо да өтө жоокер, чабуулда дайыма алдыда жүргөн тектеш эл элек. Азыр минтип Европада бөлүнүп калдык. Биз дайыма ата-бабаларыбыздын баскан турган издерин Кыргызстандан, Алтай, Энисейден издейбиз. Мен да Кыргызстанга барган сайын

бабаларымдын элесин көрүп, кубанычым артып келет. Кыргыздардын салтты бекем карманып калганын, илимпоздордун изилдөөлөрүн жыйнап келем. Бирок, бир өкүнүчтүүсү СССРдин курамында турганда орусташып кеткени, байыркы тарыхын, салтын карманбай баратканы өкүндүрөт. Эгер ушундай жол менен кете берсе, улуттук дегредацияга учурап калабы деген коркунуч туулат. (КТРге берген интервьюсунан 1990-ж.)

Швейцариялык жаш кыз Элла Майя-1932-жылы, “Теңир-Тоодон Кызыл-Кумга” деген китебинде кыргыз тамактарын сыйларын баяндалган, Элла Майя аталган китебин биринчи иретте 1943-жылы Францияда басып чыгып, Европага ушул мезгилге чейин этибар алынбаган аймактын жана Кыргыз элиникиндей тааныш эмес маданияттын эшигин ачат. СССР жолу аркылуу Кызыл-Кум, Букара, Ташкент, Кыргызстан, Ысык-Көл, Теңир-Тоого чейинки аралыкты кыдырып, кыргыздардын бардык тамак ашын, маданиятын, этнографиясын өз көзү менен көргөн-билгендерин жазып, сүрөткө тартып, бир нече миңдеген фактыларды топтогон, ал китебинде: “Кыргыздар жөнөкөй жана меймандос, эркиндикти сүйгөн калк. Бул касиет мени абдан толкундатты. Кай жерге барбайын бир гана ачык асман алдында өздөрүн бактылуу сезген ак ниет адамдарды жолуктурам. Жаклин Рипар котормосунда. (Бишкек. январь 2011-ж.) Элла Майя (Теңир-Тоодон Кызыл-Кумга” Тарар. 2011. Б.

Жыйынтыктап айтканда Улуу кытай эли биздин салтты изилдеп, өтө маанилүү фактыларды топтогону бир эле Кытай эли эмес, дүйнөнүн көпчүлүк элинин изилдөөсү демек, биздин элдин темыры, тарыхы өтө тереңде экендигинен кабар берет.

Колдонулган адабияттар:

1. Абыкеев Ч. Нарк-каада салттар Б., 2014. 9-б.;
2. Чортегин Мырзабек. Кыргыз көчмөнүнүн бабалары Бийиктик. 2014-б.
3. Оморов А. Баба салты, тарых изи, жөрөлгө: Илимий тарыхый иликтөөлөр. Б. Турар, 2013.259б.
4. Кыргыздын улуттук каада салты, үрп-адаты-Б.2012-208 б.
5. Кыргыздардын улуттук маданияты. Түзүүчүлөр: К. Жусупов, Ж. Бакашева, К. Иманалиев, Өмүрбай уулу. Б. 2012. 971 б.
6. Ата-бабалар табериги: Кыргыздардын адеп-ахлак, салт санаа, үрп-адат, ырым-жырым жана жөрөлгөлөр жыйнагы, Түзгөн: М. Каримов-Б. Бийиктик, 2011.
7. Кыргыз маданиятынан тамган тамчылар Ы. Кадыров-Б. 2011-207 б.
8. Тилекеева Ж. Кыргыз коногун сыйлаган–Б; Бийиктик, 2011. 48б.
9. Майя Элла. Теңир-Тоодон Кызыл-Кумга чейин. Француз тилинен которгон Н. Турганбаев, Ж. Канталуб Тарар. 2011. 472. Б. (Швейцариянын жараны 1932-ж. Орто Азияга жасаган саякаты тууралуу.)
10. Алымбаев Б. Биле жүр: Каада-салт-Б: Турар 2010-16б.
11. Акматалиев А.С. Каада салт үрп-адат адамдык оң терс сапат. Кыргыз билим берүү институту. 2002.-400б.

References:

1. Abykeev Ch. Values and Traditions B., 2014. p. 9;
2. Chortegin Myrzabek. Ancestors of the Kyrgyz nomads Height. 2014 p.

3. Оморов А. Ancestor tradition, traces of history, rituals: Scientific and historical research. В. Turar, 2013.259p.
4. National traditions and customs of Kyrgyzstan-P.2012-208 p.
5. National culture of the Kyrgyz Compilers: K. Jusupov, Jh. Bakasheva, K. Imanaliev, Omurbay uulu B. -B. 2012.971 p
6. Ancestor's greetings: Collection of Kyrgyz morals, traditions, customs, rituals and ceremonies, Compiled by: M. Karimov-B. Height, 2011.
7. Drops of Kyrgyz culture. Y. Kadyrov-B. 2011-207 p.
8. Tilekeeva Zh. Respecting the Kyrgyz guest - B; Height, 2011. 48p.
9. Mayar Ella from Tenir-Too to Kyzyl-Kum. Translated from the French by N. Turganbaev, Jh. Kantalub Tarar.2011. 472. p. (About a trip to Central Asia by a Swiss citizen in 1932.)
10. Alymbaev B. Follow: Tradition-B: Turar 2010-16p.
11. Akmatatiev A..S. Tradition is a positive and negative quality of a human being. Kyrgyz Institute of Education. 2002.-400p.